

Correctievoorschrift HAVO

2013

tijdvak 1

geschiedenis (pilot)

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
- 3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;

3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB2 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

- a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
- b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 78 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
2, 1, 4, 5, 3, 6

Opmerking

Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 1

Kern van een juist antwoord is:
Door de landbouwrevolutie / de eerste steden, werd het noodzakelijk een administratie bij te houden van de voedselvoorraden waarvoor het (spijker)schrift werd ontwikkeld.

Vraag	Antwoord	Scores
3	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: Het pamflet <i>Over Themistokles, Thukydides en Perikles</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • lijkt niet erg betrouwbaar omdat Stesimbrotus als roddelaar wordt gezien 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • maar lijkt wel betrouwbaar omdat het door een tijdgenoot is geschreven, waardoor de bron in bepaalde opzichten minder vertekend kan zijn / dichter bij het onderwerp staat 	1
	Het boek <i>Parallele Levens</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> • lijkt betrouwbaar omdat de schrijver gebruikmaakt van primaire bronnen / zich van een wetenschappelijke methodiek lijkt te bedienen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • maar lijkt minder betrouwbaar omdat de schrijver het veel later heeft opgetekend waardoor vertekening kan zijn ontstaan / omdat de bronnen niet gecontroleerd kunnen worden 	1
4	maximumscore 3 Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De Galliërs zijn in hun leefwijze zo geromaniseerd / staan zo dicht bij de Romeinse leefwijze, dat er nu ook gedacht kan worden over opname van Galliërs in het Romeinse bestuur / dat de Galliërs volwaardig willen meetellen in de Romeinse politiek 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een politiek motief van de keizer voor het opnemen van de Galliërs in de Senaat is het bevorderen van de rust binnen het rijk / het werven van aanhang onder de veroverde volkeren / het voorkomen van het ineensstorten van het rijk doordat de onderworpen volkeren minachtend behandeld worden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een economisch motief van de keizer voor het toelaten van de Galliërs in de Senaat is het profiteren van hun rijkdom/goud 	1

De middeleeuwen

5	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: Een dergelijke eed is voor beide partijen voordelig omdat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • de bisschop zijn positie kan verstevigen met steun van de koning / zijn economische macht kan vergroten omdat hij een stuk grondgebied in leen heeft 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • de koning liever een bisschop/de kerk als vazal heeft omdat hij hierdoor zijn politieke macht eenvoudiger kan behouden dan bij een vazal met erfgenamen / hij dan kerkelijke steun krijgt bij de uitvoering van zijn macht / zijn gebied kan vergroten 	1

Vraag	Antwoord	Scores
6	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is: Door de Investituurstrijd / de strijd tussen de koning en de paus over het bezit van de wereldlijke macht, was het niet gewenst dat bisschoppen als vazallen/leenmannen trouw beloofden aan de koning, omdat zij hiermee bevestigden dat de koning de hoogste macht had.	
7	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> Het eind van het autarkisch economische systeem hangt samen met lokale markten, omdat via deze markten de dorpen en steden hun landbouw- en ambachtsproducten kunnen uitwisselen waardoor de noodzaak tot autarkie vermindert De jaarmarkten profiteren van de kruistochten, omdat daardoor luxe/dure producten naar Europa komen die worden verkocht op de jaarmarkten, wat mensen van heinde en verre aantrekt 	2 2
8	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> Hertog Filips wil de boodschap overbrengen dat hij de overwinnaar is / dat het onverstandig is zijn macht aan te vechten wat ondersteund wordt door het afbeelden van (twee van de onderstaande verwijzingen naar de bron): <ul style="list-style-type: none"> Filips als heer en meester / hoog te paard. de vernedering van de Gentenaren in hun witte boetekleden. de onderdanig knielende Gentenaren. het inleveren van de banieren van de gilden (waarin zij zich hadden georganiseerd) van de burgers van Gent. 	1 2
9	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat bij de Vrede van Gavere de volgende kenmerkende aspecten bij elkaar komen: <ul style="list-style-type: none"> de toenemende zelfstandigheid van de steden (die weigeren belasting te betalen aan hun heer) en het begin van centralisatie door de landsheer (die centrale belastingen oplegt en de burgers tot de orde roept als zij die weigeren te betalen) 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

10 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- twee juiste voorbeelden van terreinen waarop de heroriëntatie op het klassieke erfgoed plaatsvond (bijvoorbeeld literatuur en bouwkunde) 2
- een juiste uitleg waaruit blijkt dat op dit terrein een nieuwe wetenschappelijke belangstelling ontstond (bijvoorbeeld door het onderzoek naar klassieke teksten werd ook onderzoek gedaan naar literatuurwetenschap uit de oudheid waarop men voortborduurt in de Renaissance / voor de bouw van koepels van Renaissancekerken werd onderzoek gedaan naar de klassieke bouwmethoden) 2

11 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Karel V heeft een politiek motief omdat hij als keizer eenheid binnen zijn rijk wil / omdat hij zijn vorsten één lijn wil laten trekken (wat aansluit bij zijn centralisatiebeleid) 2
- Karel V roept op Luther als ketter te beschouwen / wil Luther nooit meer horen / slaat een harde toon aan, waarmee hij bijdraagt aan het vergroten van de godsdienstige tegenstellingen (die leiden tot de splitsing van de christelijke kerk in een rooms-katholiek en protestants deel) 2

12 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het schilderij illustreert:

- de economische bloei van de Republiek, want op het schilderij zijn handelsschepen te zien die volgeladen zijn voor de terugreis naar de Republiek / blijkbaar hadden kooplieden genoeg geld om schilderijen (van zichzelf en hun vrouw) te laten maken 1
- de culturele bloei van de Republiek, omdat veel burgers zich (op een schilderij) lieten afbeelden 1
- het ontstaan van wereldwijde handelscontacten, want het schilderij toont de haven van Batavia waar de Hollandse koopman en zijn vrouw wonen / Hollandse/Europese schepen in Azië 1

13 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Veel vorsten aan het eind van de zeventiende eeuw streven naar absolute macht/vorstelijk absolutisme 1

Voor de Franse koning draagt de uitbreiding van Versailles daaraan bij omdat:

- het paleis als symbool van zijn absolute macht kan dienen 1
- hiermee de adel aan het hof wordt gebonden / onder controle aan het hof wordt gehouden 1

Vraag	Antwoord	Scores
14	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Maria Stewart roept op tot het ontwikkelen van talenten / het gebruik van het verstand, wat past bij Verlichtingsideeën 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Maria Stewart vindt niet dat de abolitionisten met geweld hun zin moeten krijgen, maar door praktisch gebruik van hun verstand / het goede voorbeeld te geven 	1
15	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Willem II besluit een liberale grondwet toe te staan 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • omdat hij bang is dat de revolutie zal overslaan naar Nederland / Willem II voelt dat hij alleen komt te staan 	1
16	maximumscore 4 Een juist antwoord bevat een juiste afweging waarom bron 9 betrouwbaarder informatie bevat dan bron 10, bijvoorbeeld:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Bron 9 bevat de meest betrouwbare informatie voor je onderzoek omdat Willem openlijk/publiekelijk aangeeft op welke wijze hij de omwenteling van conservatief naar liberaal heeft gemaakt waardoor hij het niet mooier voorstelt dan dat het is / omdat de informatie te controleren is 	2
	<ul style="list-style-type: none"> • Bron 10 bevat de minst betrouwbare informatie voor je onderzoek omdat dit een privébrief van Anna Paulowna aan haar broer is. Zij wil waarschijnlijk niet aan haar broer laten blijken dat haar echtgenoot is gedwongen tot een overstap naar de constitutionele democratie / de reputatie van haar man hooghouden 	2

Door de tijd heen

17 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

6, 2, 3, 5, 1, 4

Opmerking

Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

18 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Bij 1:

- Het verharden van wegen droeg bij aan de Industriële Revolutie, want door het verbeteren van de wegen werd het vervoer van goederen eenvoudiger / door het verbeteren van de weg naar de havenstad Liverpool kon Manchester grondstoffen en eindproducten beter aan- en afvoeren / werd een grotere markt toegankelijk gemaakt

1

Bij 2:

- De bevolkingsgroei droeg bij aan de Industriële Revolutie, want door de groeiende bevolking waren er arbeidskrachten beschikbaar voor de fabrieken / ontstond meer vraag naar textiel

1

Bij 3:

- Het openen van een op stoomkracht functionerende fabriek droeg bij aan de Industriële Revolutie, omdat de productie door de stoommachines werd vergroot, waardoor ook anderen overgingen op stoommachines in fabrieken

1

19 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat door de opkomst van de emancipatiebewegingen meer groepen in de samenleving (arbeiders/vrouwen/katholieken) politieke inspraak eisten, waarvoor het kiesrecht werd uitgebreid.

20 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Het verband tussen industrialisatie en modern imperialisme is, dat uit de kolonie grondstoffen gehaald konden worden / de kolonie kon dienen als (beschermde) afzetmarkt voor de industrie van het moederland
- Het verband tussen nationalisme en modern imperialisme is, dat veel Europese landen door hun koloniën wilden laten zien hoe sterk/groot ze waren / koloniën in bezit namen voor hun prestige

2

2

21 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

De prent is waarschijnlijk uitgegeven door de socialisten. Er wordt op de prent een sterfgeval als gevolg van de slechte arbeidsomstandigheden in de fabriek (vervloekte fabriek) getoond. Deze slechte arbeidsomstandigheden proberen de socialisten te verbeteren / aan de orde te stellen.

Vraag	Antwoord	Scores
22 maximumscore 2	Voorbeeld van een juist antwoord is: Kenmerkend voor de nieuwe manier van oorlog voeren in de twintigste eeuw is	
	<ul style="list-style-type: none"> de grote schaal waarop de vernietiging plaatsvindt door het gebruik van vliegtuigbommen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> de grote betrokkenheid van de burgerbevolking bij de oorlog door het bewust gooien van bommen op (dichtbevolkte) steden 	1
23 maximumscore 4	Een juist antwoord bevat twee juiste kenmerken van het nationaalsocialisme met een passend voorbeeld uit de bron, bijvoorbeeld:	
	<ul style="list-style-type: none"> Het antisemitisme 	1
	<ul style="list-style-type: none"> dat in de bron naar voren komt in de agressie tegen de joden in de Kristalnacht (waarin Joodse bezittingen synagogen/winkels vernield worden) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> De totalitaire staat / Het gebrek aan vrijheid van meningsuiting 	1
	<ul style="list-style-type: none"> die / dat in de bron naar voren komt doordat de zwager van Emmy Bonhoeffer niet zijn mening mag geven / zich moet melden bij de geheime politie 	1
	<p><i>Opmerking</i> <i>Alleen bij een antwoord waarin een juist kenmerk van het nationaalsocialisme wordt gekoppeld aan een daarbij passend voorbeeld uit het verhaal van Emmy Bonhoeffer, worden 2 scorepunten toegekend.</i></p>	
24 maximumscore 4	Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> De heer Weber moet van de autoriteiten zijn postpapier aanpassen omdat hij op zijn telegramadres "Oranjeklant" heeft gezet / rood-wit-blauwe kleuren gebruikt, wat verwijst naar de koninklijke familie (die vanuit Londen doorvecht tegen de bezetter) wat verwijst naar Nederland als vrij land/de Nederlandse vlag / omdat hij zwarte randen gebruikt wat verwijst naar een rouwkaart 	2
	<ul style="list-style-type: none"> De heer Weber wordt toch gearresteerd omdat hij verzet pleegt tegen de door de overheid opgelegde veranderingen door de (ludieke) manier waarop hij zijn telegramadres verandert 	2
25 maximumscore 2	Uit het antwoord moet blijken dat tijdens de Koude Oorlog de leerlingen in de communistische Sovjet-Unie geleerd wordt zich af te zetten tegen de macht van de bourgeoisie in de Verenigde Staten / de geschiedenis van de Verenigde Staten wordt gebruikt om de klassenstrijd te illustreren.	

Vraag	Antwoord	Scores
26	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> De Nederlandse regering had met de foto kunnen aantonen dat de Nederlandse militairen in Indonesië vriendelijk/behulpzaam zijn. De dekolonisatie is niet in het belang van de bevolking 	1
	<ul style="list-style-type: none"> De doelgroep zou de Indonesische bevolking / het thuisfront in Nederland kunnen zijn, die ervan overtuigd moet worden dat de Nederlanders hen komen helpen / dat er goed werk wordt verricht in Indonesië 	1
27	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Een verband tussen de ontwikkeling van de multiculturele samenleving en het proces van dekolonisatie is dat na de onafhankelijkheid van de koloniën veel mensen naar het moederland kwamen en daarbij hun gewoonten meenamen, zoals bijvoorbeeld de Surinamers in Nederland / de Algerijnen in Frankrijk 	2
	<ul style="list-style-type: none"> Een verband tussen de ontwikkeling van de multiculturele samenleving en de toenemende welvaart is dat door de toenemende welvaart in Europa veel behoefte ontstond aan arbeidskrachten uit bijvoorbeeld Marokko, die als gastarbeiders naar Nederland kwamen en later (herenigd met hun gezin) een permanente plaats in de Nederlandse samenleving innamen 	2
28	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: De advertentie past bij 'de toenemende westerse welvaart die aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingen' (of een omschrijving daarvan). De advertentie laat zien dat in de jaren 1960 een jongerencultuur ontstaat waarbij tassen/producten speciaal voor tieners worden gemaakt / dat in de jaren 1960 jongeren geld genoeg krijgen voor hun eigen tijdschriften/kleding/tassen.	

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetische eerste twintig kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	ontleend aan: A.J. Church en W.J. Brodribb (vert.) Tacitus, The Annals, New York 2006, pag. 240-242.
bron 2	ontleend F.L. Ganshof, Feudalism, New York 1964, pag. 55.
bron 3	ontleend aan: http://www.fordham.edu/Halsall/source/1270romans.asp
bron 4	http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/15th-century_painters_-_Surrender_of_the_Burghers_of_Ghent_in_1453_-_WGA15789.jpg
bron 5	W. Verrelst, Reformatie en katholieke herleving 16e-18e eeuw, Antwerpen-Amsterdam 1974, pag. 9.
bron 6	https://www.rijksmuseum.nl/nl/ontdek-de-collectie/overzicht/aelbert-cuyp/objecten#/SK-A-2350,3
bron 7	http://versailles3d.com/mondatastorage.googleapis.com/maquettes-3d/illustration/fullscreen/1668.jpg
bron 8	http://historyofjournalism.onmason.com/2009/11/04/maria-stewart-leads-the-way-for-future-american-women-journalists/
bron 9	Dorine Hermans en Daniela Hooghiemstra, Voor de troon wordt men niet ongestraft geboren, ooggetuigen van de koningen van Nederland 1813-1890, Amsterdam 2008, pag. 232-233.
bron 10	Dorine Hermans en Daniela Hooghiemstra, Voor de troon wordt men niet ongestraft geboren, ooggetuigen van de koningen van Nederland 1813-1890, Amsterdam 2008, pag. 235.
bron 11	http://disseminate.objectrepository.org/file/level2/10622/30051000394640
bron 12	Richard Holmes, De wereld in oorlog, Amsterdam 2008, pag. 54.
bron 13	René Kok en Erik Somers, Nederland en de Tweede Wereldoorlog, Zwolle 1989, pag. 128.
bron 14	http://sites.google.com/site/worldcivresources/soviet-history-textbook-amrev
bron 15	http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/NFA02:ldh-43809-7
bron 16	http://www.geheugenvannederland.nl/?/nl/items/ANP01:11625652